



Európai Unió  
Európai Szociális  
Alap



**BEFEKTETÉS A JÖVŐBE**

**SZÉCHENYI 2020**

# **A TÁMOP-5.6.3-12/1-2012-0001 azonosító számú „A fogvatartottak többszakaszos, társadalmi és munkaerőpiaci reintegrációja és az intenzív utógondozás modellje” projekt szolgáltatásai**

## **Működési kézikönyv**

2015

**Készítették:**  
a TÁMOP-5.6.3-12/1-2012-0001 azonosító számú projekt szakmai megvalósítói



## Tartalomjegyzék

A projekt alapadatai.....	2
Előzmény.....	2
A projekt rövid bemutatása .....	2
Fogvatartottak tájékoztatása, toborzása. ....	3
A fogvatartottak családi körülményeinek, a képzettségének, kompetenciáinak felmérése, ez alapján a projekt további szakaszaiba bevonható tagok kiválasztása, egyéni fejlesztési terv készítése, felvétele. ....	5
A fogvatartottak gyakorlati felkészítése (személyiség-, készség- és képességfejlesztés).....	6
Kommunikáció megszerzhető kompetenciák: (tematika 13. sz. melléklet).....	6
Önismeret megszerzhető kompetenciák: (tematika 14. sz. melléklet).....	6
Életvezetés megszerzhető kompetenciák: (tematika 15. sz. melléklet) .....	7
Konfliktuskezelés megszerzhető kompetenciák:.....	7
Agressziókezelés megszerzhető kompetenciák:.....	7
A fogvatartottak szakképzése.....	8
Humán szolgáltatások biztosítása.....	9
Munkaerő-piaci reintegrációs szolgáltatások.....	9
Egyéni és csoportos motivációs foglalkozások.....	9
Munkaerő-piaci és információs szolgáltatás nyújtása, álláskeresési tanácsadás, kulcsképeségek fejlesztése, álláskeresési technikák oktatása .....	10
Társadalmi beilleszkedést elősegítő szolgáltatások.....	11
A társadalmi beilleszkedést segítő szolgáltatások körében az utógondozók által nyújtott szolgáltatás-típusok:.....	11
Segítő beszélgetés.....	12
Gyámügyi, gyermekvédelmi ügyekben tanácsadás .....	12
Iratpótlás .....	12
Egyéb egyéni tanácsadás.....	13
Jogi segítségnyújtás .....	13
Lakhatási lehetőségekkel kapcsolatos segítségnyújtás.....	13
Szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés segítése.....	14
Családi kapcsolatok helyreállítása .....	15
Segítő beszélgetés.....	16
Önkéntes és sorstárssegítő .....	18
Szabadultak közfoglalkoztatásába vonásának elősegítése .....	21

**A fogvatartottak többszakaszos, társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációja és az intenzív utógondozás modellje**  
**TÁMOP-5.6.3-12/1-2012-0001 azonosítószámú kiemelt projekt.**

## **A projekt alapadatai**

### **A KONZORCIUM VEZETŐJE A BELÜGYMINISZTERIUM**

A MEGVALÓSÍTÁSBAN RÉSZTVEVŐ KONZORCIUMI PARTNEREK:

- BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA
- NEMZETGAZDASÁGI MINISZTERIUM

A MEGÍTÉLT TÁMOGATÁS ÖSSZEGE: 2,977 MILLIÁRD FORINT

A MEGVALÓSÍTÁS IDEJE: **2012. december 01-től 2015. október 31-ig**

A MEGVALÓSÍTÁS HELYE: **Magyarország valamennyi büntetés-végrehajtási intézete**

## **Előzmény**

A TÁMOP-5.6.2-10/1-2010-0001 azonosítószámú „A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása” című kiemelt projektet a konzorciumi partnerek 2010. április 16. és 2012. november 30. között valósították meg. „Az elítéltek többszakaszos, társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációja és az intenzív utógondozás modellje” alprojekt kilenc megye tizenegy büntetés-végrehajtási intézetében valósult meg. A programba 2503 fogvatartottat vontunk be, közülük 685 fő végezte el sikeresen a készségfejlesztést és 308 fő szerzett szakmát.

A programba az előzetesen tervezett létszám helyett közel háromszor annyi fogvatartottat sikerült bevonni, folyamatos volt a programba történő jelentkezés, a büntetés-végrehajtási intézetek részéről is pozitív volt a projekt megítélése. Az aktivitás kiemelkedő volt, az elért eredmények alapján megállapítható, hogy a program sikeres volt. A megvalósítás során nehézségként jelentkezett, hogy a fogvatartottakat más bv. intézetbe szállították át, ahol a projekt nem volt elérhető, így a velük folytatott munka félbeszakadt.

Mindezek miatt felmerült az igény egy országosan elérhető reintegrációs program megvalósítására.

## **A projekt rövid bemutatása**

### **CÉLUNK**

A projekt célja az ország minden büntetés-végrehajtási intézetében a jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetést töltő elítéltek, az előzetes letartóztatás alatt állók, valamint a kényszergyógykezelték társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációjának elősegítése, és az elkövetők bűnismétlési kockázatának csökkentése érdekében reintegrációs program megvalósítása. A program fókuszált egyrészt a célcsoport fejlesztésére (személyiség- és kompetenciafejlesztő, valamint képzési és utógondozási programokon keresztül), másrészt a modell befogadására alkalmas környezet megteremtésére, a célcsoporttal dolgozó szakemberek felkészítését célozta.

Országosan egységes, akár a teljes fogvatartotti populáció által igénybe vehető, több szervezet összehangolt együttműködésén alapuló, a reintegrációt segítő szolgáltatási rendszer kialakítását tűztük ki célul, amely egyénileg differenciált fejlesztésekre ad lehetőséget, hozzájárulva ezzel a bűnisméltés és a társadalmi kirekesztődés mértékének csökkentéséhez.

A TÁMOP-5.6.3-12/1-2012-0001 azonosító számú „A fogvatartottak többszakaszos, társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációja és az intenzív utógondozás modellje” c. kiemelt projekt keretében a fogvatartotti szolgáltatásokat négy, részben egymásra épülő szakasz alapján vehették igénybe a célcsoport tagjai. Ez azonban a projektmegvalósítás során nehézségeket okozott, a végrehajtással járó csúszások következtében bizonyos szolgáltatások szakmailag indokolt igénybe vétele nem történhetett meg. Ezért a projekt tapasztalatai alapján nem egymásra épülő szakaszok szerint, hanem a fogvatartotti szükségleteknél felmérték alapján nyújtandó szolgáltatáscsomagok alapján javasolt a jövőbeli projektmegvalósítás.

A fogvatartottak társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációs modellje keretében biztosított **fogvatartotti szolgáltatások**.

## Fogvatartottak tájékoztatása, toborzása.

*Tartalma:* a reintegrációs program általános bemutatása, a munkaügyi szolgáltatások, támogatások jelenlegi szabályozása, egyéb támogatási lehetőségek ismertetése, társadalmi beilleszkedési szolgáltatások bemutatása.

*Tevékenység:* tájékoztatás, adatvédelmi nyilatkozat, kérdőív felvétele a tájékoztatáson részt vett fogvatartottakkal, igényfelmérő kérdőív felvétele, egyéni fejlesztési terv aláírása, egyéni és csoportos tájékoztatás.

A tájékoztatón a projekt által nyújtott szolgáltatások bemutatása, a felmerülő kérdések megválaszolása történik. Az adatvédelmi nyilatkozat kitöltésével és aláírásával járul hozzá a fogvatartott ahhoz, hogy a projektben részt vevő szakmai megvalósítók és konzorciumi partnerek a személyes és különleges adatait kezelhessék.

A fogvatartottak családi körülményeinek, a képzettségének, kompetenciáinak felmérése az igényfelmérő kérdőív segítségével történik. Az igényfelmérő kérdőívet a reintegrációs tanácsadók és utógondozó koordinátorok közösen veszik fel a fogvatartottal egyéni foglalkozás keretében, ez az alapja a további szolgáltatások tervezésének.

Az igényfelmérő kérdőív alapján egyéni és csoportos tájékoztatás a fogvatartottnak a szükségletei, igényelt szolgáltatásai mentén. A fogvatartott az egyéni fejlesztési terv aláírásával vállalja az együttműködést a reintegrációs programban.

A tájékoztatás akár a teljes fogvatartotti állomány részére megvalósulhat. A projekt első rész célja egyénileg differenciált fejlesztések, esélyegyenlőség biztosítása, a teljes fogvatartotti állományra - előzetes, jogerős, nő, férfi, fiatalkorú, felnőtt- vonatkozóan.

A toborzás a differenciálás miatt különbözőképpen, de számos pontján hasonlóan valósulhat meg a megyei-, a letöltő házakban.

A projekt a bv. intézetekben hagyományosan 8 speciális csoporttól eltérően 3 speciális csoportot különböztet meg: gyógyító-terápiás csoportot, pszicho-szociális - és drog - prevenciók körleten elhelyezetteket<sup>1</sup>. A fennmaradó öt csoportot - felkészítő részlegben-, az átmeneti csoportban-, anya-gyermek körleten -, a vallási alapon működő körleten elhelyezettek és a hosszú ítéletet töltőket - nem kezeli a projekt speciális csoportként.

<sup>1</sup> 2013. évi CCXL. törvény 99.§ (4) bekezdés

A toborzás szervezését segíti, ha előzőleg Toborzási ütemterv készül. Az ütemterv készítésénél szempont lehet például az intézet fizikai adottsága- épületrészek, körletek, a nevelési csoportok, nemek szerinti elhelyezés (1. sz. melléklet). Az ütemterv készítésénél figyelembe kell venni a fogvatartottak Házirendjét, az intézet napi történéseit. Az ütemterv beépítésre kerülhet a Sport, szabadidő és egyéb programok heti tervezetébe, ezáltal megismerésre kerül az állomány és a fogvatartottak részéről is.

<b>A toborzás - bevonás szakaszai</b>					
<b>Toborzás előkészítése, megszervezése</b>	<b>Toborzás</b>	<b>Önkéntes jelentkezés</b>	<b>Tájékoztatás</b>	<b>Döntési lehetőség</b>	<b>Bevonás</b>

A toborzás megszólítás, egy tájékoztatás, melyet a bv. intézetek helyi sajátosságai alapján különböző hírcsatornákon illetve tájékoztató rendszerek segítségével (kábel TV, faliújság, értesítő szórólapok, csoportos személyes megszólítás, stb.) lehet eljuttatni a fogvatartott célcsoporthoz.

A toborzás (*Toborzó plakát kihelyezve*) alkalmával adott rövid tájékoztatás célja a program bemutatása a fogvatartottak részére, érdeklődésük felkeltése, és a programban való részvétel személyes és társadalmi hasznának bemutatása. Fontos eleme a toborzásnak, hogy ismertessük kinek, hogyan kell eljuttatni a programba történő jelentkezési lapot, és azt, hogy a programba való jelentkezés önkéntes részvételen alapul.

Fiatalkorúak esetében a toborzást célszerű, zárkáról-zárkára megtenni. Már ekkor tájékoztatni őket a programról, lehetőségekről, szolgáltatásokról. Ez egyik legfontosabb, hogy ki az, aki betöltötte a 16. életévet. Aki betöltötte, annak a program teljes egésze a rendelkezésére áll és igénybe veheti az összes szolgáltatást, viszont aki 16 év alatti, azt tájékoztatni kell, hogy amíg tanköteles korú, tehát nem tölti be a 16. életévet, addig olyan szolgáltatást nem vehet igénybe, ahol felnőttképzési szerződést kell aláírni (készség- és képességfejlesztő tréning, szakmaképzés).

A jelentkezés történhet csoportos módon, és egyénileg is. A fontos az, hogy a jelentkezők neve, nyilvántartási száma, zárkaszáma jelenjen meg a jelentkezési lapon, vagy a kérelmi lapon, a beazonosíthatóság érdekében (példaként: 2. sz. melléklet).

Akiknek felkeltette érdeklődését a toborzáson adott ismertető, jelentkeznek a bővebb tájékoztatást nyújtó tájékoztató csoportba. Jelentkezési lapjuk minden bizonnyal a reintegrációs tisztjükhöz kerül, aki továbbítja azt a szakmai megvalósítók részére. A megvalósítók közül a projektfelelős megszervezi a tájékoztató csoportokat, egyeztetve a bv. intézettel, és a szakmai megvalósítókkal.

A fogvatartottakat tájékoztató csoportokba érdemes beosztani, az alábbi szempontok figyelembe vételével:

- elkülönítési szabályok megtartása, bűntársakat külön csoportba helyezni,
- csoportlétszám (ajánlás) 12 fő maximum, fiatalok esetében 6-8 fős létszám,
- speciális csoportba tartozók esetében a csoport létszáma irányadó az egészségügyi személyzet javaslata,
- fogvatartottak megjelenését megszervezni – helyszínre kísérés,
- termet, tárgyi feltételeket biztosítani: asztal, szék, íróeszköz, dokumentumok,
- minden szakmai megvalósító legyen jelen, - bemutatkozás is egyben.
- megfelelő időtartamot hagyni a foglalkozásra – kérdések válaszok,
- fogvatartottak visszakísérését megszervezni.

(Tájékoztató csoportfoglalkozás szervezési jegy: 3. sz. melléklet)

A tájékoztatáson a szakmai megvalósítók személyének és tevékenységének bemutatása, a felmerülő kérdések megválaszolása, a projekt által nyújtott szolgáltatások bemutatása történik.

Miután a szakmai megvalósítók a szükséges információkat elmondták, és a fogvatartottak kérdéseire választ adtak, időt kell adni a fogvatartottnak, hogy megalapozott döntést hozhasson. Aki továbbra is érdeklődést mutat a projekt szolgáltatásai iránt, kérelmi lapot adhat ki, melyben jelzi a részvételi szándékát.

A döntési lehetőség egyben a bv. intézet döntési lehetőségét is jelenti, hogy engedélyezi-e a fogvatartott részére a részvétel lehetőségét, vagy nem.

A fogvatartott kérelmi lapon jelzi részvételi szándékát a projektben.

Kérelmét a reintegrációs tiszt javaslattal, véleményezéssel látja el, és rögzíti a Fany-ban. Továbbküldi a szakmai vezető/bv. osztályvezető részére. A szakmai vezető/bv. osztályvezető a kérelmet elbírálja, engedélyezi, vagy elutasítja. Elutasítás esetén visszaküldi a reintegrációs tiszt részére, kihirdetésre. Engedélyezés esetén a projektfelelős részére továbbítja. A speciális, és a kényszergyógykezeltek csoportjába tartozók esetében a bevonásról az egészségügyi személyzet, team dönt.

A szakmai megvalósítók megszervezik (időpont, helyszín) a fogvatartott bevonását, mely lehet egyénileg, vagy akár csoportosan is. A bevonás alkalmával a szakmai megvalósítók ügyfélkóddal látják el a fogvatartottat.

Fiatalkorú fogvatartott esetén az adatvédelmi nyilatkozatot a törvényes képviselőnek is alá kell írni, ebben a projektfelelős segítséget nyújt.

A fiatalkorú fogvatartott - 18. életévét még nem töltötte be - korlátozottan cselekvőképes. A programba történő jelentkezést a szülőnek/gyámnak/törvényes képviselőnek engedélyezni kell, melyet az adatvédelmi nyilatkozat és a beleegyező nyilatkozat együttes aláírásával tesz meg. Szükséges tájékoztatást nyújtani a szülő/gyám/törvényes képviselő részére. Az aláírás és a tájékoztatást több formában is megtörténhet:

- külön szülőértekezlet szervezésével (előnye, hogy sok embert elérhetünk vele; tapasztalat, hogy nagyon kevés érintett jelenik meg, ennek oka: szülők részéről anyagi, hivatalos személyek esetében idő és elfoglaltság miatt),

- látogató fogadás idejére időzítve (előnye: aki a látogató fogadásra eljön, azzal lehet egyeztetni; hátránya: időigényes, illetve nem mehet a tényleges látogató fogadás idejének kárára, ezt külön időben kell lebonyolítani),

- azoknak, akiket nem látogatnak, annak levélben lehet megküldeni a szükséges dokumentumokat tájékoztató levéllel, felbélyegzett válaszbörítéssel (4. számú melléklet).

A gondnokság alá helyezett kényszergyógykezeltek és speciális csoportba tartozók esetében szükséges az érintettek gondnokainak tájékoztatása a programról, helyük és szerepüknek bemutatása a szociális gondozó, reintegrációs tiszt bevonásával.

A fogvatartott bevonása megtörtént (4-es és 5-ös számú melléklet).

Az Adatvédelmi nyilatkozat (6. melléklet) kitöltésével és aláírásával járul hozzá a fogvatartott ahhoz, hogy a projektben részt vevő szakmai megvalósítók és konzorciumi partnerek a személyes és különleges adatait kezelhessék.

*Kimenet:* A fogvatartott szükségleteinek azonosítása alapján az egyéni fejlesztési terv elkészítése, amelyben vállalja a programban való részvételt.

**A fogvatartottak családi körülményeinek, a képzettségének, kompetenciáinak felmérése, ez alapján a projekt további szakaszaiba bevonható tagok kiválasztása, egyéni fejlesztési terv készítése, felvétele.**

Az adatszolgáltatás (Kérdőív 1.) dokumentumban (7. sz. melléklet) kerülnek felvételre a fogvatartott személyes adatai. A pályázati útmutató értelmében a bevont személyekről (célcsoport) a munkaerő-piaci státusz, életkor szerinti megoszlás, hátrányos helyzetű csoportok szerinti megoszlás, iskolai végzettség szerinti adatszolgáltatás biztosítása elvárt, az ezzel kapcsolatos információk is az adatszolgáltatási kérdőívben kerülnek lekérdezésre. Az egyes fogvatartottaknak biztosítandó szolgáltatások a fogvatartotti igények alapján kerülnek meghatározásra, amelyhez az információkat a segítő szakemberek az igényfelmérő kérdőív (8. sz. melléklet) felvételével ismerik meg.

Az egyéni fejlesztési terv (9 sz. melléklet) a fogvatartott, valamint a szolgáltatást nyújtó szakemberek közötti együttműködést, vállalásokat rögzíti.

## **A fogvatartottak gyakorlati felkészítése (személyiség-, készség- és képességfejlesztés)**

A kialakított csoport tagjai az adott ciklusban tréningeken, kompetenciafejlesztő foglalkozásokon vesznek részt. Egy 30 órás tréning/kompetenciafejlesztő foglalkozás típusa az intézeti tapasztalatok és a fogvatartottak jellemzői alapján változó lehet az alábbiak szerint:

- agressziókezelő,
- kommunikációs,
- konfliktuskezelő,
- önismereti,
- életvezetési,
- valamint a felmért szükséglet alapján egyéb készség- és képességfejlesztő tréningek.

A fogvatartott számára javasolt tréning, illetve kompetenciafejlesztés kiválasztása a felmért szükséglet (10. sz. melléklet) alapján történik. A tréning/kompetenciafejlesztő foglalkozás ütemezése 3 órás blokkokban történik (11. sz. melléklet), amelyekről jelenléti ív (12. sz. melléklet) készül.

### **Kommunikáció megszerezhető kompetenciák: (tematika 13. sz. melléklet)**

- kommunikációs eszköztára bővül,
- képes lesz saját kommunikációjának tudatos irányítására és az adott helyzetnek megfelelő, hatékony viselkedés kialakítására,
- képes lesz a hatékony önérvényesítésre, a saját álláspont asszertív érvényesítésére,
- kommunikációs alapismeretei bővülnek,
- kompetens társas viselkedés elsajátítása.

### **Önismeret megszerezhető kompetenciák: (tematika 14. sz. melléklet)**

- saját maga megismerésének lehetőségeit elsajátítja
- reális, pozitív énkép kialakításának képessége fejlődik
- saját tulajdonságait és értékrendjét tudatosítja



### **Életvezetés megszerezhető kompetenciák: (tematika 15. sz. melléklet)**

- A résztvevő képessé válik az életmódjának tudatos megváltoztatására.
- Képessé válik a káros szenvedélyek szempontjából magas kockázatú helyzetek hatékony kezelésére.
- Képessé válik az életmódja tudatos tervezésére,
- Megérti a stressz szervezetre gyakorolt hatását és képes lesz hatékonyan kezelni azt.

### **Konfliktuskezelés megszerezhető kompetenciák:**

- fejlődik konfliktuskezelési készségük
- elsajátítják a különböző konfliktuskezelési eszközöket,
- önismeretük fejlődik,
- kommunikációs készségük fejlődik.

### **Agressziókezelés megszerezhető kompetenciák:**

- Képessé válik nagy biztonsággal felismerni a saját és a másik fél érzelmi, indulati állapotát.
- Képessé válik megelőzni, elkerülni az agresszív viselkedés szempontjából magas kockázatú helyzeteket.
- Elsajátítja a hatékony viselkedést a kiélezett helyzetekben.

A felsorolt tréningeket lehet variálni egy-egy cikluson belül, akár úgy is, hogy egy adott csoport számára több egymásra épített konfliktuskezelési tréning, vagy egy önismereti, egy/két agressziókezelési tréning, stb. kerül megtartásra.

A tréningek célja, hogy a fogvatartottaknak képességet és jártasságot szerezzenek önismeret, konfliktuskezelés, döntéshozatal, tervezés, problémamegoldás terén.

A fiatalokú fogvatartottak – mint kiemelt figyelmet igénylő csoport – részére tervezett készség- és képességfejlesztő tréningek esetében minden bevont intézetben, ahol a jelzett célcsoport tartózkodik, legalább egy életvezetési tréninget kell megszervezni melynek elsődleges témája az egészséges életmód, sportolás szükségessége, dohányzás káros hatásainak ismertetése, egészséges táplálkozás és elsősorban segítségnyújtás a dohányzásról történő leszokáshoz.

A cél, hogy még fiatal korban segítsük a fogvatartottakat a jövőjüket alapjaiban meghatározó egészséges életmód kialakításában, dohányzással kapcsolatos jogszabályok érvényesítését az intézetekben.

A tréning/kompetenciafejlesztő foglalkozás elvégzését a szakember igazolja, értékeli (16. sz. melléklet).



## A fogvatartottak szakképzése

A fogvatartottak szakképzése keretében a munkaerő-piaci igények, valamint a fogvatartottak kompetenciájának megfelelő szakmákra, ez alapján az Országos Képzési Jegyzékben szereplő, valamint akkreditált, betanító jellegű elméleti és gyakorlati képzések lebonyolítása, a képzésekhez kapcsolódó szakmai gyakorlat megvalósítása történik.

A reintegráció egyik fontos megoldandó problémája a szabadulást követő munkába állás. A szakmai megvalósítók feladata az, hogy ebben maximálisan támogassák a projekt ügyfelét, és sikeréhez képzéssel, és munkaerő-piaci információkkal járuljon hozzá. Kevesebb feszültséggel és nyomasztó gondolattal szabadul az ügyfél akkor, ha tudja, neki is van lehetősége és keresnivalója a munkaerő-piacon, mert tisztában van azzal, hogy a szabadulásakor milyen állások szerepelnek a nyílt vagy akár a rejtett munkaerőpiacon. A képzésen való részvétel azért is fontos, hogy támogassuk az ügyfelet abban, hogy a büntetésének letöltése után képzetesebb legyen, és a bent eltöltött napokat ne érezze elfecsérelt időnek. Ha ez így van, akkor őt a társadalom, a saját családja jobban elfogadja.

A szakképesítéssel rendelkezés ma már nem feltétlenül jelenti a biztos megélhetés alapját. Ugyanakkor a szakmával/képesítéssel rendelkezők elhelyezkedésének esélye jóval nagyobb a munkaerő-piacon.

A fogvatartottak jó része előzetes letartóztatásban van, illetve azok a jogerős fogvatartottak, akik éppen büntetésüket töltik, nagyrészt előzetesben voltak.

Fontosnak tartjuk leírni, hogy a „megélhetési” bűncselekményeket elkövetők általában kis ítéleteket kapnak, 1, másfél év. Ebből 6, 8 hónapot előzetes letartóztatásban töltenek. Ha ez alatt az idő alatt nem foglalkozunk velük, akkor a hátralévő jogerős büntetés töltésekor már nem lesz idő arra, hogy valamilyen képzésben részt vehessenek. Pedig éppen ők azok, akik akár betanító jellegű képzettséggel is nagyobb eséllyel tudnának elhelyezkedni és a visszaesés leginkább az ő esetükben prognosztizálható.

Ahhoz, hogy a fogvatartott szakmaképzésben vehessen részt a Befogadási és Fogvatartási Bizottság pozitív döntésére van szükség, melyet az alábbi szempontok figyelembe vételével hoz meg:

- a fogvatartott kérelmi lapon jelezte részvételi szándékát,
- 30/60/90 óra készség- és képesség fejlesztő tréning vagy kompetenciafejlesztő foglalkozást teljesített,
- foglalkozás egészségügyi vizsgálaton megfelelt,
- elvárt iskolai végzettség birtokában van,
- előre láthatólag nem szabadul a szakmaképzés befejezéséig, (előzetes letartóztatott esetében is lehet az előzetes letartóztatás hosszának figyelembe vételével tervezni)
- elítélt esetében is érdemes megvizsgálni, van-e folyamatban lévő más ügye, esetleg másik megyében, mert ebben az esetben szállítása miatt kieshet a képzésből. Érdemes tisztázni, látogató fogadás céljából nem utazik-e a képzés ideje alatt.
- a fogvatartott fegyelmi és jutalmazási helyzete,
- részt vesz e jelenleg más képzésben vagy munkáltatásban.

Fiatalkorú fogvatartottak esetén a szakmaképzés választásánál több szempontot figyelembe kell venni:

- Az átlag iskolai végzettség 7. osztály, ami miatt azok a szakmaképzések, amikhez legalább 8. osztály szükséges nem megvalósíthatók a fiatalkorú bv. intézetében, vagy csak nehezen. Ezért az ő esetükben preferálhatóak a betanító képzések.
- Minden esetben ajánlott olyan szakmaképzés típus kiválasztása, ami gyakorlatorientált képzés, minimális elméleti ismeretekkel, a gyakorlat során azonnali produktum látható, ezzel lehet a fogvatartottat motiválni.
- A 16. életévét még be nem töltött, tanköteles korú fiatal nem vonható be szakmaképzésbe.

## Humán szolgáltatások biztosítása

### Munkaerő-piaci reintegrációs szolgáltatások

#### Egyéni és csoportos motivációs foglalkozások

Annak érdekében, hogy a fogvatartottak a gyakorlati felkészítés alatt fenntartsák a motivációjukat és ne essenek ki a programból, a tanácsadók rendszeres motivációs foglalkozásokat tartanak egyéni és csoportos motivációs beszélgetések formájában. Erre azért van szükség, mert a személyiség-, készség- és képességfejlesztő foglalkozások csak akkor érhetik el a céljukat, ha a fogvatartottak belső motivációból, önmaguk szeretnének változni, változtatni. Ez a belső motiváció a fogvatartottak esetében általában nagyon alacsony szinten áll, ezért különösen fontos a program kezdetétől az utolsó pillanatig a motivációjukat fenntartani, a kitartásukat megerősíteni olyan szintig, hogy a börtönből kikerülve is fenn tudják azt tartani. A motivációs beszélgetések pontos tartalmát a reintegrációs tanácsadó az adódó helyzetekhez, fogvatartotti összetételhez igazítja.

Az **egyéni motivációs beszélgetés** egy általános, szakmai és módszertani szempontokból széles spektrumon mozgó szolgáltatás, tanácsadási forma, emellett nemcsak a legtöbbet igényelt, de a legtöbbször alkalmazandó típus is. A motivációs foglalkozások alkalmával nemcsak a problémák feltárására van lehetőség, hanem a már megkezdett folyamat végrehajtásának magas szinten tartása, s a program teljes ideje alatt nemcsak lehetséges, de bizonyos tekintetben „kötelezően” alkalmazandó szolgáltatási forma kell legyen, önállóan vagy egy (vagy több) szolgáltatást kiegészítve. Az elvárások tekintetében differenciálni kell az ügyfeleket. A magasabb iskolai végzettséggel, szélesebb körű és támogató szociális kapcsolatokkal, megfelelő képességekkel és végzettségekkel rendelkező ügyfeleknek gyakran teljesen másféle minőségű és mennyiségű elvárásai voltak a motivációs foglalkozások tekintetében. Az első célcsoport legtöbbször rendelkezik megfelelő családi háttérrel, megfelelő iskolai és szakmai végzettséggel, jövőtervvel, így az ő számukra legtöbbször annyi igény merült fel (persze a helyzet azért ennél sokkal árnyaltabb), hogy a váratlan krízisként felmerült problémákat „elpanaszolhassák”, kisebb-nagyobb kérdésekben választ kapjanak. A hátrányosabb helyzetű célcsoporttal végzett motivációs munka sokkal összetettebb, illetve más problémákat és megoldandó feladatokat hordoz magában. Ezeknél az ügyfeleknél a motivációs beszélgetés célja és feladata elsősorban a bizalom kiépítése, s annak tudatosítása, hogy nem fogvatartottként, hanem segítőként szerepel a tanácsadásokon, melynek nem a büntetőüggyel kapcsolatban van célja, hanem az érintett segítségével. Általános tapasztalat, hogy amennyiben a kezdeti ellenállást sikerül leküzdeni, valamint az ügyfél önmagától ad bizalmat és merül fel az igény a változásra, tanácskérésre, onnantól a folyamat egy másik, magasabb szintre lép, illetve léptethető.

A témák száma és fajtája végtelen számú, valójában minden olyan kérdés, feladat, probléma felmerülhet, ami egy ember (és jelen esetben ez a speciális célcsoport) tekintetében felmerülhet.

A **csoportos motivációs foglalkozás** megtartására a tapasztalatok szerint kiemelten akkor volt szükség, amikor esély volt arra, hogy az ügyfelek a program iránti motivációjukból veszíthetnek. Ezek elsősorban a nehezebb időszakok (pl. a szakmaképzés elméleti hetei), illetve az eseménytelen szakaszok voltak.

A motivációs foglalkozás széles spektrumát ölelte fel a témáknak. Foglalkoztunk kifejezetten a munkahelyi, munkaerő-piaci témákkal éppúgy, mint emberi értékekkel, de akár kézműves foglalkozás is belefért (melynek eredményét haza tudták küldeni karácsony előtt, ez például az egyik legmotiválóbb csoportfoglalkozás volt az ügyfelek számára).

A csoportos foglalkozás nagyobb szervezést és körültekintést igényel, hiszen a BV által támasztott biztonsági szabályainak megfelelően, a résztvevők névsorának leadásának, és az esetleges technikai eszközök beszerzésének is meg kell előznie a foglalkozást. A szolgáltatást jobb akkor tartani, amikor már legalább egy-két alkalommal találkoztunk az ügyféllel, jobban ismerjük az egyéni motivációit és vele kapcsolatos és ajánlatos, személyesebb hangnemet is. Ha egyéni találkozások esetében már kialakítottunk egy ún. bizalmi viszonyt, csoportban könnyebben és hitelesebben tudunk fellépni, egy esetleges fegyelmelési problémával szemben is.

Olyan egyének esetében tartom fontosnak ezt a szolgáltatást, akik az intézet keretein belül más foglalkoztatásban nem, vagy csak ritkán tudnak részt venni, dolgoznak, vagy iskolába járnak.

Viszont egy BV intézetben nehéz együttműködő, hasonló képességekkel rendelkező, nyitott és egymást is elfogadó 8-10 főt találni. Előfordul, hogy az érintettek egészen másképpen viselkednek, kommunikálnak csoportban, mint egyéni foglalkozáson.

Általánosan mindig a résztvevők csoportjának aktuális élethelyzetéből, problémáiból szerencsés meghatározni a motivációs foglalkozás fókuszait, eszközeit, módszereit. Lehetőség szerint minden résztvevő számára biztosítani tudjuk a foglalkozások folyamatos jellegét.

A csoportos motivációs beszélgetés tematikájára 2 lehetséges minta található a 17. sz. mellékletben.

## **Munkaerő-piaci és információs szolgáltatás nyújtása, álláskeresési tanácsadás, kulcsképessegek fejlesztése, álláskeresési technikák oktatása**

### **Életpálya tanácsadás (egyéni):**

Az életpálya-tanácsadás egy olyan komplex folyamat/szolgáltatás, amely az egyéni kompetenciák figyelembe vételével segíti az egyént az életkor-specifikus pályaválasztási, pályamódosítással összefüggő, pályakorrekciós elakadások kezelésében, valamint a kapcsolódó problémákra való megoldás megtalálásában. Mind az önismerettel, mind a munkaerő-piaci változásokkal kapcsolatban felmerülő kérdésekben támogatja a tanácskérőt.

Ezen szolgáltatás magába foglalja a:

1. pályaválasztási tanácsadást
2. pályamódosítási tanácsadást

A **pályaválasztási tanácsadás** elsősorban azoknak az ügyfeleknek javasolt, akik az általános iskola befejezése után középiskolai tanulmányaikat nem fejezték be, munkatapasztalattal rendelkeznek. Tapasztalatok, ismeretek összegzése, érdeklődési körök, képességek feltérképezése, a kiválasztott vagy elképzelt szakmáról, foglalkozásról információnyújtás, valamint a felnőttképzés lehetőségeiről szóló információk átadása történik a tanácsadás során. Főleg a szakképzettséggel nem rendelkező fiatal felnőttek körében népszerű, őszintén beszélnek iskolai kudarcélményeikről, tanulási nehézségeikről. Többségük motivált az iskolarendszerű tanulásra. A középkorú szakképzetlen ügyfeleim inkább a rész-szakképesítést nyújtó tanfolyamokat preferálják.

A **pályamódosítási tanácsadás** főbb témái az új pályaelképzelés, a képzési lehetőségek, a tanulási képességek felmérése és a döntési készségek fejlesztése voltak, melyek öndefiníciós eljárások alkalmazásával támogatottak.

### **Álláskeresésre való felkészítés, kompetenciafejlesztés:**

Azoknak a kompetenciáknak a fejlesztése, amelyek a szabadulás utáni sikeres munkavállalást biztosítják. Ezek szükségesek ahhoz, hogy a börtönből szabaduló képes legyen egy munkahelyen beilleszkedni, sikeres legyen a munka- és munkahelyi szocializációja, képes legyen a rendszeres és megbízható munkavégzésre.

1. Kulcsképessegek fejlesztés (csoportos):

Azoknak szakmához nem kapcsolódó képességek felismerésének elősegítése és fejlesztésére vonatkozó ismeretek elsajátítása, amelyek révén az egyén a munka világába sikeresebben léphet be. Gyakorlatorientált csoportfoglalkozás, mely magában foglalja a kompetenciafejlesztés megnevezésű szolgáltatást, ezek együttes célja az egyén fejlesztésén keresztül a szabadulás utáni sikeres munkavállalás elősegítése.

A kulcsképesség fejlesztés tematikájára minta található a 18. sz. mellékletben.

### 2. Álláskeresési technikák oktatása (csoportos):

Strukturált csoportfoglalkozás, melynek célja az álláskeresésben eredményesen hasznosítható legfontosabb álláskeresési technikák elsajátítása. Tartalmi elemei az önéletrajz- motivációs levél tartalmi és formai követelményei, az álláskeresés módszerei, állásinterjúra való felkészülés, és az elhelyezkedés segítése.

Az álláskeresési technikák oktatása tematikájára 2 lehetséges minta található a 19. sz. mellékletben.

### 3. Álláskeresési tanácsadás (egyéni):

Egyéni tanácsadás azoknak az ügyfeleknek a részére, akik munkát akarnak vállalni, valamint állás céljuk tisztázott és reális, de nem rendelkeznek az álláskereséshez szükséges ismeretekkel, gyakorlattal, melynek segítségével fejleszhető az önismeret, megismerhetők a pályázat-, és önéletrajzírás fortélyai, az állásinformációk beszerzésének lehetőségei, az állás megszerzésének és megtartásának módjai.

### 4. Munkahelyi szocializáció (egyéni):

A munkaszocializáció fogalma egyaránt jelenti az egyénnek a munkához, illetve a munkakörhöz való eredményes alkalmazkodását, vagyis a munkaköri bevalását. Ezen túl magába foglalja az új munkavállalónak az új munkahelyre és az adott munkaszervezetbe történő sikeres beilleszkedését és tartós elkötelezettségét az őt befogadó/elfogadó szervezettel. A szolgáltatás célja, hogy az ügyfél a tanácsadó segítségével a leendő munkahellyel kapcsolatban megismerje a munkahelyi környezetet, a viselkedés szabályait, valamint hogy adott munkakör esetében ismerje a munkafolyamatokat.

### 5. Munkaerő-piaci és foglalkozási információk nyújtása (egyéni/csoportos):

A szolgáltatás célja, hogy a munkaerő-piaci részvétel növeléséhez, a foglalkoztatás bővítéséhez, az inaktivitás csökkentéséhez és a munkaerő-piaci és szociális biztonság megteremtéséhez kapcsolódó ellátásokról és szolgáltatásokról a célcsoport megfelelő, teljes körű és naprakész tájékoztatást kapjon.

A munkaerő-piaci és foglalkozási információk nyújtása foglalkozás tematikájára minta található a 20. sz. mellékletben.

## Társadalmi beilleszkedést elősegítő szolgáltatások

### A társadalmi beilleszkedést segítő szolgáltatások körében az utógondozók által nyújtott szolgáltatás-típusok:

- a szabadulást követő lakhatási lehetőséggel összefüggő segítségnyújtás: bérleti jogviszonyok rendezéséhez /jogosultsági kérdésekben való segítségnyújtás,
- egyéb egyéni tanácsadás/tájékoztatás: (pl.: életviteli tanácsadás, tájékoztatás gyámhatósági eljárásról, szabadulás helye szerint elérhető szolgáltatásokról, élelmiszer és ruha adományok beszerzési helyéről, stb.),
- önsegítő csoport facilitálása: a szabadultak körében sorstárssegítő bevonásával a szükségletfelmérés alapján az önsegítő aktivitás facilitálása,
- a természetes támogató háló megerősítése, felkészítése a visszafogadásra, a helyi közösség érzékenyítése,
- jóvátételi programok szervezése,
- utógondozás a programból kikerültek számára,

- helyreállító technikák (például: családi döntéshozó csoportkonferencia, mediáció) alkalmazása, facilitálás a családi kapcsolatok helyreállítása, illetve a bűncselekménnyel okozott sérelmek jóvátétele, a sértett és a megsértett közösség kiengesztelése érdekében.
- hiányzó iratok pótlása, a szakmaképzéshez szükséges iskolai bizonyítványok pótlása, a szabadult rendelkezzen lehetőség szerint a munkavállaláshoz, egészségügyi ellátások igénybe vételéhez szükséges személyes iratokkal,
- kapcsolatfelvétel a fogvatartott családjával, hozzátartozók igénye esetén hozzátartozói csoport szervezése,
- szociális és társadalombiztosítási ellátásokhoz való hozzáférés segítése (pl.: nyugdíj ügyek intézése, intézményi elhelyezés),
- pszichológiai segítségnyújtás elősegítése,
- resztoratív érzékenyítő csoport, hogy a fogvatartottak körében elősegítse a bűncselekménnyel való szembesülést, és a felelősségvállalást,

Az egyéni foglalkozások gyakorisága nem határozható meg a fogvatartottak körében. Van olyan ügyfél, akivel heti több alkalommal is szükséges fenntartani a segítő munkát, de az is előfordul, hogy csak 1-2 alkalommal van szükség beavatkozásra a probléma megoldására a fogvatartott aktuális élethelyzetétől, igényétől függően. Az igénybe vett szolgáltatások közül különösen a segítő beszélgetés, gyámügyi-gyermekvédelmi ügyekben tanácsadás, iratpótlás valamint az egyéb egyéni tanácsadás meghatározó.

Az egyéni foglalkozások számának előrejelzésében meghatározó az egyéni fejlesztési terv utógondozói kiegészítése, mely során kiderül, hogy mely szolgáltatásokra van igénye a fogvatartottnak. A segítő folyamat alapja a fogvatartott és a segítő szakember megállapodása, amikor közösen fogalmazzák meg az együttműködés célját. A megjelölt szolgáltatások alapján folytatódnak az egyéni foglalkozások.

Előzetes házban a szabadulásra való felkészítés esetlegesen működik, mivel a szabadulás időpontja nem ismert, gyakran előállítják a fogvatartottat tárgyalásra, ahonnan már vissza sem jön a bv. intézetbe, vagy épp csak annyira, hogy a holmiját elvigye.

## Segítő beszélgetés

Fontos szempont a fogvatartottaknak, hogy zárkán kívüli személyekkel, nem állományi tagokkal, nem pszichológussal, hanem segítő személlyel tudnak beszélgetni. Sok fogvatartott számára jelent ez egy olyan ventilációs lehetőséget, ami által könnyebben viseli a bezártságot. A leggyakrabban szóba kerülő témák: gyermekkor, családi kapcsolatok, jelenlegi életállapottal összefüggő kérdések (felügyelet, zárkatársak), jövőbeli tervek. Akik több csoportfoglalkozáson is részt vettek/vesznek, jellemzően nagyobb arányban igénylik a segítő beszélgetést, valószínűleg a foglalkozás során jobban ki tud alakulni a bizalom az utógondozó felé. Legtöbb esetben a beszélgetések után konkrét beavatkozásra nincs szükség.

Előzetes házban a segítő beszélgetést még inkább indokolja, hogy a fogvatartottak helyzete bizonytalan, szabadulásuk időpontja nem ismert, még nincs ítélet ügyükben.

## Gyámügyi, gyermekvédelmi ügyekben tanácsadás

Ebben a szolgáltatástípusban a tanácsadás zömében az apai elismerő nyilatkozat megtételére, családi jogállás rendezésére irányul, vagy gyermekvédelmi intézményben, esetleg nevelőszülőnél történő kiskorú gyermekek elhelyezésére, valamint ezek tekintetében gyámhivataloknak, gyermekvédelmi gyámoknak levelek, kérelmek megírásához tanácsokra.

## Iratpótlás

A leggyakrabban Taj- valamint adókártya pótlása történik. A fogvatartottak illetékmentességi kérelmét az illetékes szakigazgatási szervek pozitívan bírálják el.



Jó és bevált gyakorlat alapján nem szükséges, hogy a koordinátort a fogvatartott meghatalmazza, mivel ezt bizonyos bv. intézetekben nem engedélyezik. A legegyszerűbb, ha a fogvatartott egyénileg kerül kihívásra és így segítséget kap a szükséges nyomtatványok, igénylő lapok kitöltésében, írhat költségmentességi kérelmet, melyben kéri, hogy a saját lakcímére vagy a bv. intézet címére, de a fogvatartott nevére küldjék meg a kért iratot. Ehhez a borítékba csatolni szükséges egy igazolást, melyet a nyilvántartó csoporttól tud beszerezni az utógondozó koordinátor. Ezt a három dokumentumot (bv. igazolás, igénylőlap, költségmentességi kérelem) a fogvatartott nevelője hivatalos kimenő levélként rögzíti a nyilvántartásban.

## **Egyéb egyéni tanácsadás**

Ezen szolgáltatás keretében olyan tanácsadások vannak zömében, melyeket külön önálló szolgáltatásnak érdemes tekinteni. A leggyakrabban életvezetési tanácsadás zajlik, amely kapcsolatban van a fogvatartottak életkörülményeivel, élethelyzetével, családi állapotával, esetleg korábbi elkövetett bűncselekményeivel.

Gyakori, hogy nyugdíjakkal kapcsolatos ügyekben kérnek tanácsadást, vagy nyugdíjbiztosítási szervhez kérelmek megírásához. További igény részükről, hogy rokkantsági illetve rehabilitációs ügyekhez kérnek segítséget kérelmek, fellebbezések megírásához, illetve a hatóságok által hozott határozatok értelmezéséhez.

## **Jogi segítségnyújtás**

Elsősorban az ingyenes jogsegély igénybevételének feltételeiről kérnek tájékoztatást, illetve segítséget annak ügyintézésében. Emellett paragrafusok, jogszabályhelyek megkeresése miatt fordulnak az utógondozó koordinátorokhoz, mivel a számítógépterem igénybevétele nehézkes és korlátozott.

## **Lakhatási lehetőségekkel kapcsolatos segítségnyújtás**

Az utógondozó koordinátorok munkájuk során nagyon sokféle variációjával találkozhatnak a lakhatással kapcsolatos segítségnyújtás témakörében: van olyan fogvatartott, aki egyedül élő volt bekerülésekor, jellemzően magányosan vagy társakkal bérelt lakást, vagy túrt együtt élő volt. Erre jellemző, hogy minél tovább volt büntetés-végrehajtási intézetben, annál kisebb az esély, hogy szabadulást követően vissza tud majd menni bérlőtársaihoz. Arra pedig gyakorlatilag nincs esély, hogy a kliens, közvetlenül a szabadulást követően egy önállóan bérelt ingatlanba visszajusson pénz és bevételi forrás nélkül.

Természetesen jobbak a lakhatási esélyei annak a fogvatartottnak, aki családjával saját tulajdonú lakásban, albérletben, illetve önkormányzati fenntartású bérleményben élt, hiszen elképzelhető, hogy a kint élő családtagok meg tudták tartani a lakást, amíg a fogvatartott a büntetés-végrehajtási intézetben volt.

Az ingatlan elvesztéséhez vezethet, ha a fogvatartott saját tulajdonú lakásának, vagy házának közüzemi díjait senki nem tudja fizetni, amíg ő bv.-ben van. Egy másik kockázata az ingatlan elvesztésének, amikor a lakóingatlan hitelből vásárolta meg a fogvatartott, a törlesztő részleteket pedig nem tudja tovább fizetni.

A hajléktalanellátó intézményeken kívül egyetlen más intézményesített megoldást lehetett találni, ami a szabadult lakhatásának megoldását jelenti. Ezek egyfajta átmenetnek mondhatók az egykori munkásszállók, és a hajléktan-ellátásban ismert „átmeneti szállók” között. Közös bennük, hogy előre meghatározott ideig, térítési díj ellenében kötnek szerződést a klienssel, amelynek összege nagyon változó. Ezek a szállók mind felszereltségben, mind komfort szempontjából is jelentős eltérést mutatnak. A lakhatás elősegítése szolgáltatásnál tehát elmondható, hogy nagy segítséget jelentene a jövőben, ha a kliens, szabadulása pillanatában lakhatási és utazási hozzájárulást kapna, ami az induló költségeit fedezné.

A lakhatás elősegítése, mint sikeres szolgáltatás nyújtásának feltételei  
*Naprakész és releváns információk birtoklása*

- az utógondozó koordinátornak naprakész ismeretek birtokában kell lennie az ide vonatkozó jogszabályok és rendeletek által igénybe vehető támogatásokkal kapcsolatosan,
- a jogszabályban meghatározott szolgáltatásokról folyamatosan tájékoztatni kell az ügyfelet,
- az adott településen a lakhatás elősegítése témában a kiírt pályázatok (pl. szociális bérlakás) figyelése, nyomon követése,
- az adott településen működő állami intézmények, alapítványok egyházi és civil szervezetek feltérképezése.

#### *Kapcsolati háló kiépítése a helyi településen és a járásokban*

- Szakmai műhelymunkák megtartása: a projektben rendkívül hasznosak az utógondozó koordinátorok által szervezett és rendszeresen megtartott szakmai műhelyek, ahol egyrészt a társintézményekkel sikerült megismertetni a projektet, másrészt az utógondozók is találkozhattak a szociális szférában dolgozó szakemberekkel a kölcsönös segítségnyújtási hálózat kialakítása érdekében.
- Nagyon fontos az utógondozó koordinátor részvétele olyan társzervezetek rendezvényein, ahol átadhatják és megismerhetik a szakma jó gyakorlatait, aktuális információkhoz tudnak jutni, jó kapcsolatokat tudnak kiépíteni. Ez nagymértékben hozzájárul az utógondozás által nyújtott szolgáltatások eredményességéhez különösen a lakhatás elősegítéséhez.
- Együttműködési megállapodás a hajléktalan ellátó szakszolgálatokkal: ennek köszönhetően átmeneti szállón soronkívüliséget biztosítottak olyan fogvatartottak részére, akik hajléktalanként szabadultak a büntetés-végrehajtási intézetből.

#### *Az utógondozói szolgáltatás utánkövetése*

- Rendkívül fontos, ha már megoldódott a lakhatási probléma, akkor is folyamatos maradjon a kapcsolattartás az ügyféllel. A pozitív helyzet fenntartása érdekében, további segítő beszélgetések, életvezetési tanácsadások, szükség szerint külső segítség igénybevétele mellett pl.: családsegítő, gondozási központ.

### **Szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés segítése**

A szociális ügyintézés mindegyike egyéni foglalkozás keretében valósul meg. Gyakorisága nem határozható meg, függ a fogvatartotti egyedi igényektől, hiszen nem mindenkinek van szüksége ebbe a csoportba tartozó speciális szolgáltatásokra. Nem a leggyakoribb szolgáltatás. Az ügyfeleket az utógondozó koordinátorok tájékoztatják a szociális ellátásokat biztosító intézményekről, azok szolgáltatásairól, a szolgáltatások igénybevételének feltételeiről, a jelentkezés módjáról, az egyes ügyek intézésének menetéről. Az utógondozó koordinátor segítséget nyújt a különböző formanyomtatványok beszerzésében, kitöltésében, kérelmek megfogalmazásában. Tájékoztatja az ügyfeleket arról, hogy mit kell tartalmaznia az adott kérelemnek, illetve azt hova kell továbbítani.

Az ügyintézésnek két lehetséges formája van. Az egyik esetben a fogvatartott meghatalmazást ad, így közvetlenül az utógondozó koordinátor jár el ügyében. A másikonál az utógondozó koordinátor csak „közvetítőként” van jelen a folyamatban: ő csak továbbítja az intézmény felé az ügyfél által megírt kérelmet, így a kliens önállóságának megőrzése is megvalósul. A szabadulás előtt álló fogvatartottak esetében fokozottabban kell felhívni a figyelmet a szociális ellátással kapcsolatos lehetőségekre, és biztatni kell őket az önállóbb szerepvállalás fontosságára saját ügyeinek intézésében.

A szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás (ellátások, elhelyezés) segítése esetén sok esetben egyfajta közvetítő szerepet tudnak betölteni az utógondozók a fogvatartott/elítelt és valamely hivatalos, illetékes szerv között. A fogvatartott jelzését követően fontos lépés a problémában az illetékes szervvel, hivattal felvenni a kapcsolatot telefonon, esetlegesen személyesen is. Az utógondozó koordinátor közvetítői szerepének azért van kiemelt jelentősége, mert a fogvatartottal a hivattal kapott információk, szükséges teendők egyeztetését követően egy közös munka kezdődik meg. Van, hogy ez csak egy kérelem megfogalmazásában való segítségnyújtást jelent, de van, hogy egy összetettebb folyamatban



kell végigkísérni az elítéltet. Az utógondozó koordinátor segítségével megvalósuló intézményekkel történő kapcsolattartás hatékonyabban képes elősegíteni a fogvatartott társadalmi reintegrációját, a kliens számára támaszt jelentve szabadulását követően is.

A szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés által leggyakrabban igényelt ügyintézési típusok: közgyógyellátás, leszázalékoltatás megindítása, nyugdíjazás kérdésköréhez kapcsolódó kérdések, az egyes szociális támogatásokat érintő kérdések. Ebben az ügycsoportban nem csak a közvetítésnek van nagy szerepe, hanem az egyes szervek közötti együttműködésnek is, akár még az adott bv. intézetben belül a különböző osztályok között is. Egy közgyógyellátás intézésénél kiemelt szerepe van a helyi egészségügyi ellátásnak is. A helyi kormányablakok, önkormányzatok is segíteni tudnak a fogvatartott problémájának megoldásához, akár az eljárás menetének ismertetésével, akár nyomtatványokkal, a szükséges teendőkről való tájékoztatással.

A 2015. év elején a szociális támogatások nagy változáson mentek át, így több kérés is arra irányult az elítélttől, hogy ezekről az új támogatási formákról tájékoztatást kapjon a saját és/vagy családja megsegítése érdekében.

### **Családi kapcsolatok helyreállítása**

A családi kapcsolatok helyreállítása szolgáltatásról országos szinten általánosságban elmondható, hogy a fogvatartottak által a közkedvelt és keresett szolgáltatások körébe tartozik.

Ennek az oka, hogy egyrészt a fogvatartottak családi kapcsolatai nem minden esetben voltak erősek a bekerülés pillanatában sem, másrészt a fogvatartás ideje alatt is tovább sérülnek, romlanak ezek a kapcsolatok. Különösen a gyerekektől való megfosztottság, a férj, mint apa, a feleség, mint anyaszerepük csorbulása miatt. A segítség kérése főként családtagokkal történő kapcsolat felvételére irányul: szülő, nagyszülő, testvér, leggyakrabban a saját, kiskorú gyermekekre. Célja a kapcsolattartás valamely formájának a gyakorlatban történő megvalósulását elérni az utógondozó koordinátor közbenjárásával.

Női börtönben is gyakori igényű szolgáltatás a családi kapcsolatok helyreállítása, különösen a kiskorú gyermekes szülőknél, akiknek kapcsolattartását szintén az utógondozó koordinátor segíti. Nem tesz kivételt az utógondozó, és a segítségnyújtást akkor is megkezdi, amikor a terhelt az erőszakos bűncselekményt közvetlenül a családja sérelmére követte el, természetesen ekkor még inkább körültekintően kell eljárni, megvizsgálni azokat a lehetőségeket, amely a gyermek és család érdekét szolgálja. Minden esetben szükséges felvenni a kapcsolatot a helyi szociális intézményekkel, azért hogy az ügyfél még szabadulása előtt tudja rendezni családi körülményeit. A szolgáltatás nyújtásában a bv. intézetben ezen területen kompetens személyek működnek közre (főként a reintegrációs tisztt, és a pszichológus).

Általánosságban elmondható, hogy az esetek többségében az együttműködés a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatokkal, a gyámhivatalokkal, valamint a gyermekvédelmi intézményekkel a legszorosabb. Nehézséget okoz a gyermeki jogokat, érdekeket és a szülői kötelességeket összhangba hozni a szakemberekkel, az ügyintézés pedig sokszor hosszadalmas eljárássá tud válni.

Vannak esetek, amikor a szolgáltatás-nyújtás nem igényel ügyintézés. Vélhetően a fogvatartottak által előterjesztett ez irányú igények valamint ezt követően az ügyfelekkel történő gyakori személyes találkozások, beszélgetések következtében a családi kapcsolatok kiegyensúlyozott fenntartását sikerül alapvető emberi szükségletként elfogadtatni, megértetni. A kapcsolattartás elutasításának oka szinte minden esetben valamilyen múltbeli sérelem. Ilyenkor ennek feldolgozása az elsődleges, rávilágítva a jövő perspektívájára.

Jó gyakorlatként kiemelendő, hogy több bv. intézetben sikerült a szakmai együttműködést elmélyíteni valamelyik egyházzal. Az egyik intézetben például az evangélikus egyház képviselőjével közösen vezetett csoportfoglalkozásokat az utógondozó, mely a családi értékeket, a család szerepét hangsúlyozta. Olyan lelki-gondozás történt, ami úgynevezett

„életprogramot” ad, amelyre erkölcsi alapokat fektettek a csoportvezetők. Ezt mindenképpen kiemelt fontosságúnak kell tekinteni, hiszen a szabadulásra való felkészítés során csak annyit tudnak a fogvatartottak, hogy visszatérnek a családhhoz, de nincs kézzel fogható terv a családi célok tekintetében.

Egy példát említve a családi kapcsolatok rendezésére: az egyik kliens megkereste az utógondozót a rokkantnyugdíjának igénylése ügyében, majd az ügyintézés során fény derült arra, hogy édesanyja és lányai már évek óta, még a bv. intézetbe kerülését megelőzően elfordultak tőle a nem megfelelő életvitele és káros szenvedélye, az alkohol miatt.

Ekkor tájékoztatta az utógondozó a fogvatartottat arról, hogy családi kapcsolatok helyreállítására is van lehetőség. A fogvatartott elmondta a kapcsolat megszakadásának okát, azt, hogy milyen konfliktusok vezettek az elmérgesedett helyzetig. Ezt követően felvette az utógondozó a kapcsolatot a helyi illetékes családsegítő intézet munkatársával, elmondta, hogy a kliens milyen programban vesz részt, és hogy miért lenne jó segíteni kapcsolatuk javulását. Természetesen a családsegítő szívesen segített ebben. Felkereste a családot, elbeszélgetett velük a korábbi problémákról és arról, hogy a kliens szeretne megváltozni, ehhez viszont segítségre van szüksége. A család a beszélgetés hatására úgy döntött, hogy ad még egy esélyt a fogvatartottnak a korábbi családi konfliktusainak rendezésére.

A családsegítő tájékoztatta erről az utógondozót, amelyet követően a kliens értesült a beszélgetés reménykeltő eredményéről. Ezután bátran le merte írni a bocsánatkérő levelét családjá felé, amelyben mesélt magáról, arról, hogy mi történt vele azóta, majd kiküldte a kapcsolattartói nyilatkozatokat családtagjainak, melyeket hamarosan kitöltve vissza is kapott. A kapcsolattartás ezek után rendeződött a felek között, amely azóta is folyamatos.

Ezek a példa is bizonyítja, hogy a családi kapcsolatok helyreállításának intézménye egy jól működő szegmense lehet az utógondozó koordinátor szakmai munkájának. Ugyanakkor meg kell említeni a nehézségek közt, hogy a szolgáltatás teljesítését sokszor nehezítette egyes bv. intézetekben, hogy csak a közreműködő szerepét látja el az utógondozó, közvetlenül nem intézkedhet a fogvatartott és családjá kapcsolatának helyreállításában.

## Segítő beszélgetés

A segítő beszélgetés azokat a találkozásokat, interakciókat foglalja össze, ahol rendszerint több alkalommal, valamilyen közösen meghatározott cél érdekében zajlik kommunikáció a kliens és a segítő között. Jellemzője a bizalom (a kezdetben gyakran tapasztalható bizalmatlanság feloldására nagy hangsúlyt kell fektetni a szakembereknek), nyíltság, kötetlenség (keretei, tartalma legalábbis kevésbé kötött, mint más szolgáltatásoknak, pl. iratpótlás, jogi segítségnyújtás).

A segítő beszélgetés, mint szolgáltatás az elnevezéséből adódóan szélesan értelmezhető és ennek következtében tartalmilag sok mindent magában foglalhat, ezért fontos, hogy az utógondozó önmaga és a kliens számára konkrétan meghatározza (általánosságban és egyedileg is) a szolgáltatás célját, kereteit, elvárásait, amivel működtetni tudja és a gyakorlatban érzékelhetően elkülöníthetővé teszi az egyéni esetkezelés más szolgáltatásaitól (pl. egyéb egyéni tanácsadás).

Néhány irányelv, gyakorlati szempont, tapasztalat a segítő beszélgetéssel kapcsolatban:

- Elmondhatja a kliens, hogy mi történt vele, a családjával, munkahelyén, zárkájában.
- Örül, hogy valaki meghallgatja, probléma esetén együtt gondolkodik vele.
- Oldódhatnak a családi, munkáltatási, zárkabeli feszültségek.
- Krízishelyzetben támogatást, ill. további segítségnyújtási lehetőségeket – pl. pszichológus, börtönlelkész, stb. – lehet felajánlani, vagy bevonni.
- A folyamat során az egyéni szükségleteken alapuló fejlesztésre kell fókuszálni.
- Az egyén szükségleteihez, terhelhetőségéhez igazodva kell a segítő folyamatot alakítani.
- A segítő folyamat során meg kell próbálni megértetni a fogvatartottakkal, hogy cselekedeteinknek következményei vannak.
- Reálisan kell látni a személyes változások lehetőségeit és korlátait.
- Nemcsak látni, hanem láttatni is kell a személyiség fejlődést az ügyféllel.

- Nagyon fontos, hogy mind az érzések, mind pedig a racionális kérdések körbejárhatók.
- A közös munka feltétele: az egyénre szabott figyelem és kölcsönös elfogadás.
- Az elméleti felkészültség mellett, az élettapasztalat is nagyon fontos a segítő folyamatban.
- Az embereket gyökeresen nem lehet megváltoztatni, de a hozzáállás alakítható.
- A segítő beszélgetés jó alap ahhoz, hogy a változás folyamata pozitív irányba haladjon.
- Tudnunk kell, hogy milyen erőforrások állnak a mi és a kliensek rendelkezésére, milyen megoldási alternatívák jöhetnek szóba, illetve szükség szerint további személyeket is bevonhatunk a segítségnyújtás érdekében.
- Legyen összefonódva egyéb egyéni szolgáltatásokkal.
- Fontos a kapcsolattartás, konzultáció a bv. intézet nevelőivel, pszichológusával, börtönlelkészével, a munkavégzés folyamán.
- Hatékony alkalmazása során tapasztalható az intézeti fegyelmi helyzet javulása.
- Önkéntes segítő részvétele, újabb lehetőség a civil élethez való kapcsolódásban, a fogvatartottak örülnek a lehetőségnek, az újabb segítő kéznek.

A klienssel folytatott közös munka kialakításában a büntetés-végrehajtási intézeten belül kiemelt szerephez jut a szakember iránti bizalom, aminek egyik legfontosabb és legérzékenyebb része a titoktartás. Fontos megjegyezni – és ezt közös munka elején az ügyfél számára világosan el kell mondani, a titoktartás alól kivételt jelentenek a bv. szempontjából biztonsági kockázatot jelentő ügyek. Amennyiben ilyen jellegű információ a helyi megvalósítók közül bármelyik szakember tudomására jut, azt azonnal jelentenie kell. A hitelességhez, a megbízhatóságához, az ügyfél személyes fejlődéséhez és a terhelhető szakmai kapcsolat kialakításához szintén elengedhetetlen a titoktartás.–. A fogvatartottakban keletkező, elfojtásból és információhiányból fakadó frusztrációkat a segítő beszélgetés célját tekintve hivatott és alkalmas feloldani, ha az utógondozó a személyében és a körülményekben adekvát ventillációs teret tud biztosítani erre. Fontos, hogy az utógondozó képes legyen minden ügyfél esetében azon a szükséges szinten, módon kommunikálni, ami által az ügyfél biztonságban érezheti magát.

A tapasztalatok alapján a segítő beszélgetés legjobban bevált eszköztárába tartozik az érzelmi-mentális támogatás, a pozitív visszacsatolás (pl. meglévő tudások, erőforrások, kompetenciák „felmutatása”), a reflektív kérdezés, az információnyújtás és a tanácsadás. A krízishelyzetek kezelésén kívül a segítő beszélgetés lehetősége ad széleskörű ismeretek átadására, az életvitel, a magatartás, a kapcsolatrendszerek megváltoztatására, önértékelés erősítésére, erőforrások feltárására, érték közvetítésre, értékváltás stimulálására stb. A segítő beszélgetés folyamatában az életvezetési tanácsadás alkalmazása azért célravezető, mert az ügyfél magatartásában és helyzetében kedvező változásokat lehet elérni oly módon, hogy a saját célok meghatározása után azok elérése irányába tegyen lépéseket, elégedetten éljen, valamint ellássa családi és társadalmi feladatait. Az is nagy eredmény, hogy ezek után a beszélgetések után egyfajta pszichológiai jóllét jelentkezik a kliensnél.

Akár egy frissen megtudott hosszú ítélet miatti összeomlás, akár egy éveken át titkolt és valami miatt felszínre kívánczoló fájdalom körvonalazódik, rendkívüli óvatosság és körültekintés kell ezek „behívásához”, „kisegítéséhez”, és főleg „mélyítéshez”, amibe időnként óvatlanul is belekerülhet a szakember. Érdemes felhívni a figyelmet a kompetenciahatárok betartására, a saját szakmai felelősség szem előtt tartására – az adott utógondozónak a saját szakmai ismeretei és munkakörének lehetőségei szerint megszabott mozgástere van. Egy váratlan megnyílás lehet egyszeri vagy folyamattá alakulhat, de mindenképp fontos, hogy ha elindul egy folyamat, akkor azt nagy szakmai figyelemmel kell végezni, és úgy, hogy lehetőleg több legyen, mint a kliens passzív végighallgatása. Valamiféle tudatos, segítői jelenlét szükséges az emberi nyitottság mellé, ha a kliens igénye és a szakember lehetősége megengedhetővé teszi a folytatást.

A bv. intézetek speciális környezetet jelentenek abból a szempontból (is), hogy a fogvatartottakkal való beszélgetések keretfeltételei számos ok miatt váratlanul változhatnak, pl. a beszélgetés elkezdésének időpontja változhatott, ill. találkozás helyszínének elhagyása vagy a fogvatartott elkísérése is előfordulhat – tehát több ponton sérülhetett a segítő beszélgetés intim szakmai légkörének feltételrendszere. Előzetes házban elszállíthatják a klienst vagy szabadulhat váratlanul, és kérdéses, hogy utána szabadlábban folytatódik-e a bent

elkezdett beszélgetés. Ezekre a kedvezőtlen helyzetekre nem is lehet annál jobban felkészülni, minthogy egy idő után az ember tudja, és többé-kevésbé bekalkulálja. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kliensnek már az első ilyen találkozásnál tudomására kell hozni, hogy a beszélgetés számos ok miatt akár váratlanul megszakadhat. Ahol a kollégáknak saját irodájukban van lehetőségük klienseket fogadni, ott nem, vagy csak kevésbé hasonlóak a tapasztalatok. A saját iroda további előnye, hogy a börtönközegtől valamennyire eltérő környezetet biztosítva, jelentősen megkönnyíti az intim szakmai légkör kialakítását. A gyakorlatban a mindennapi munka során az tapasztalható, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek általánosságban és egyes részterületeken is eltérő célokat és elvárásokat fogalmaznak meg a fogvatartottakkal kapcsolatban, mint a segítő szakma, ami adott esetben negatívan befolyásolhatja a segítő beszélgetés eredményes kimenetelét. A segítőnek folyamatosan tudatosítania kell önmagában, hogy a fogvatartottal felépített szakmai munka ne az intézeti működés ellen, hanem amellet tudjon kialakítani egy interperszonális kapcsolatot a kliens érdekeiért a találkozások során.

A segítő beszélgetések az izolált intézményi kultúrában történnek, és a szakemberek a fogvatartottak problémáit, helyzetét intenzívebben megtapasztalják ezen találkozások során, mint más szolgáltatások esetében, így a rendszeres szupervízió minden szempontból indokolt volna a fenntartható szakmai minőség érdekében.

Azon klienseknek is nagy az igénye a segítő beszélgetések folytatására, akik szabadulást követően is tartják a kapcsolatot az utógondozó koordinátorral. A célcsoporttal folytatott munka hosszú távon tud igazán hatékony lenni, vagyis ez a szolgáltatás a szakember részéről is nagyobb vállalás, amit ismétlődően (akár egymásra épülő folyamatban), megbízhatóan és türelemmel kell végeznie. Elképzelhető, hogy a segítő folyamat során lassan valósul meg a pozitív változás, ill. az sem elképzelhetetlen, hogy néhány jól elhelyezett mondat csak évekkel később érik meg a fogvatartott vagy szabadult fejében. A klienseink közt erős igény van a segítő beszélgetésekre, lehetőségének megtartása és minél szélesebb körben való alkalmazásának biztosítása, ezért ez a szolgáltatás fontosnak mondható egy újabb program esetén is.

## Önkéntes és sorstárssegítő

Az önkéntesek által végzett tevékenységek az utógondozó koordinátorok felügyeletével, koordinálásával valósulnak meg a bv. intézetben a fogvatartottak között és szabadulást követően is. Az önkéntesek akkor kapcsolódnak be egy fogvatartott klienssel folytatott gondozási folyamatba, ha azt a kliens igényli, és az utógondozó szakmailag indokoltnak tartja. Az ország szinte minden megyéjében végeztek munkát önkéntesek, különböző tevékenységekben vettek részt. Legtöbbjük a bv. intézetben szeretett volna tevékenykedni, de sokan segédkeztek szociális ügyintézés kapcsán vagy területi műhelymunka rendezvény és jóvátételi munka során is.

Feladatuk jellemzően a következő volt:

- a szabaduló személyek változásra irányuló motivációjának fenntartása,
- segítségnyújtás a szociális ellátásokhoz való hozzáféréshez, az álláskereséshez, tanulmányok folytatásához, a lakhatási problémák megoldásához,
- területi műhelymunka előkészítésében, megvalósításában közreműködés,
- resztoratív elemek megvalósításában való közreműködés.
- esetenként szabadulás után támogatás.

Az utógondozó koordinátorok által vezetett **csoportok** a következő nyolc típusba rendeződnek:

- Önismereti
- Kommunikáció és viselekdés-korrekcio
- Értékrend-korrekcio
- Pénz- és erőforrás-gazdálkodás

- Művészeti és kreatív
- Egyéb készség- és képesség-fejlesztő
- Resztoratív csoport
- Hozzá tartozói csoport

Ezen kategóriák tartalmazzák minden, reintegrációs érdekében folytatott csoportfoglalkozási típust, de természetesen számos olyan csoportos munka folyik, amelyik több kategóriába is besorolható. A fentiek közül három típusú csoportfoglalkozást érdemes kiemelni. Az **önismereti** azért, mert a fogvatartottaknak (is) saját maguk valamilyen mélységű megismerésére van szükségük ahhoz, hogy együtt tudjanak működni másokkal, további készségeket fejlesszenek; ha más néven is, de a csoportfoglalkozások jelentős része számos önismereti elemet tartalmaz. A **resztoratív** csoportfoglalkozások a szimbolikus jóvátételekhez kapcsolódnak, amelyek megvalósítása minden megyében kötelező projektem. A konkrét jóvátétel megvalósulása előtt minden esetben minimum egy felkészítő, azt követően pedig feldolgozó csoportalkalomra szükség van; emellett a jóvátételek jelentős része is csoportban történik. A **hozzátartozói** csoport pedig azért speciális kategória, mert ilyen típusú csoportfoglalkozás csak az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben valósult meg.

Fiatalkorú és felnőtt fogvatartottak esetében is a csoportfolyamat során mind **a személyes, mind a szociális, valamint a kognitív funkciók fejlesztése szükséges**, hiszen jellemző az aluliskolázottság. A szóbeli kifejezés és a non-verbális kommunikáció értelmezése, valamint kifejezése egyaránt nehézséget okoz.

A fenti csoportos foglalkozásokon felül új elemként nevesítve hangsúlyos szerepet kellene kapnia a „Szabadulásra felkészítő” csoportos foglalkozásoknak (amely a fenti nyolc kategóriából számos elemet ötvöz), még azok számára is, akik már nem első alkalommal szabadulnak, mert ezáltal valószínűsíthetően csökkenhetne a visszaesések (bűnisméltések) aránya. A kreatív jellegű foglalkozások (a „szabadidő” hasznos eltöltése mellett) fejlesztő hatását (személyes kompetenciák köre: ügyesség, kreativitás; kognitív kompetenciák köre: figyelem, koncentráció, feladattudat stb.) sem szabad figyelmen kívül hagyni, ráadásul feszültségcsökkentő hatásuk is kimutatható. Az absztrakt, elvonatkoztatott és képi gondolkodás mindkét korcsoport tagjai számára nehéz feladatnak bizonyult, melynek oka talán a szocio-kulturális környezet hatásaiban keresendő. Az eddigi gyakorlati tapasztalatok alapján szükség lenne a büntetés-végrehajtási intézetekben ennek a személyes kompetenciának az intenzív fejlesztésére is csoportos foglalkozások keretében.

A csoportfoglalkozás **tematikáját** minden esetben az utógondozó koordinátor dolgozza ki egyénileg vagy más szakemberekkel konzultálva, és az utógondozás projektvezető mellett az adott bv. intézet vezetése hagyja jóvá. A foglalkozásokat vagy az utógondozó koordinátor vezeti egyedül, szerencsésebb esetben **páros csoportvezetéssel** valamelyik helyi megvalósítóval vagy bv. intézeti szakemberrel (pártfogóval, pszichológussal) közösen, vagy külső szakemberrel, pl. önkéntessel. A helyi megvalósítók nagyon eltérő csoportvezetési ismeretekkel rendelkeznek, hasonlóan az egyes bv.-k lehetőségeihez (pl. megyei ház vagy letöltőház, csoportszoba nagysága, stb.) ezért van olyan intézet, ahol nem volt jellemző a rendszeres csoportfoglalkozások tartása, más helyen viszont nem csak egyféle, hanem számos típusú, tematikájú csoport valósult meg. A csoportfoglalkozások minél magasabb színvonalú megtartása érdekében a megvalósítók felkészítése, tematikák elérhetővé tétele érdemi segítséget tud nyújtani.

A csoport megszervezése során alkalmazkodni kell a bv. intézet biztonsági előírásaihoz, helyi szabályaihoz. Elengedhetetlen a foglalkozások előkészítése, szervezése alatt a reintegrációs tisztekkel, pszichológussal, egyéb bv.-n belül programokat szervező egyházi- illetve civil szervezetek képviselőivel a konzultáció és szoros együttműködés. A továbbiakban érdemes lenne a bv.-s munkatársainak képzés keretében hatékonyabban átadni, hogy a szakmaképzés mellett miért is van szükség különböző csoportfoglalkozásokra, tréningekre.

A **csoporttagok kiválasztása** kiemelten fontos, hogy együttműködő, jó értelmi színvonalú résztvevőkből álljon a csoport. Emellett nem elhanyagolható fontosságú a biztonsági szempontok figyelembe vétele sem. Tekintettel kell lenni a fogvatartottak személyisége mellett az elkövetett bűncselekmény jellegére is, nehogy ezen tényezők a későbbiekben a csoportfoglalkozás alatt konfliktusokhoz vezessenek a fogvatartottak között. A csoportoknál előnyös a **nyitott csoport** működtetése, mivel az előállítások, szállítások, bírói vagy ügyészi



meghallgatások, esetleges szomatikus és pszichés betegségek miatt gyakran nem sikerül minden alkalomra ugyan azokat a fogvatartottakat előállítani. Ennek ellenére törekedni kell a folyamatosságra, állandóságra mind a fogvatartottak körét illetően, mind az időpontok meghatározásánál. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fogvatartottak is tudják, várják az adott foglalkozást.

A csoport ideális **létszáma** a foglalkozás típusától függően minimum 4, maximum 12 fő. A csoportfoglalkozást megalapozza az egyéni foglalkozás, így a fogvatartottal kialakult kapcsolat során megismerhetővé válik hátterük, körülményeik, motivációik. A stabil kapcsolat kialakítása az egyéni foglalkozás alatt történik meg, mely a csoportfoglalkozás során jól hasznosítható. Mind a **motiváció** fenntartásánál és lehetőség szerinti **növelésénél** (valamilyen kedvezmény vagy jutalom lehetősége), mind valamilyen probléma szankcionálásánál érdemes a fokozatosság elvét betartani.

A **csoportszabályok, keretek** fogvatartottakkal való **közös meghatározása és betartatása** is fontos feladat. Ennek egyik eleme a „csoportképes állapotban” való megjelenés, ami általában egyszerűbb bv. intézetben mint szabadlábon, mert zárt intézményben nehezebb alkoholhoz vagy kábítószerhez jutni, viszont ha mégis sikerül és a fogyasztásnak látható jelei is vannak, akkor arról az alkalomról érdemes a fogvatartottat visszaküldeni zárkájába (ismétlődés esetén a csoportból való kizárás javasolt).

A csoportfolyamat zavartalan levezetése (fegyelmezési problémák minimalizálása) érdekében kulcsfontosságú a csoportvezetőknek a **domináns fogvatartottak együttműködését megnyerniük**, ugyanakkor arra is figyelni kell, hogy **elegendő időt és lehetőséget kapjanak a hierarchiában alacsonyabb szinten lévő résztvevők** is a megszólalásra, szerepjátékokra. Ha a fogvatartottaknak a csoportfoglalkozást nem érintő problémáik van, akkor ezekről érdemes őket – bizonyos keretek között – ventilálni hagyni, mert különben nem tudnak másra, új feladatokra figyelni. Az érdeklődésükhöz való igazodás fontos, igény és szükség esetén érdemes kisebb-nagyobb mértékben eltérni az aznapra beütemezett, tervezett feladatoktól; gyakran az általuk felvetett problémákon keresztül is el lehet jutni az adott téma feldolgozásáig, tematika megvalósulásig.

A csoportfolyamatra jellemző, hogy az egymás utáni alkalmak során **hullámzik a résztvevők aktivitása, együttműködési kedve**, amellyel a csoportvezetőknek is számolniuk kell. Előfordulhat, hogy a csoportfolyamat nehezen indul (pl. a fogvatartottak a határokat próbálgatják, hogy a keretek betartására a csoportvezetők hogyan reagálnak, vagy olyan mondatokat használnak, amelyeket szerintük a csoportvezetők hallani szeretnének), ez betudható az elkerülhetetlen börtön-hospitalizáció hatásának. A kezdeti kihívások után a fogvatartottak általában aktívan vesznek részt az egyes csoporttevékenységekben. A csoportfolyamat gördülékenységét is segíti az azt megelőző egyéni beszélgetés a leendő csoporttagokkal, probléma esetén ezt kiegészítheti az egyes csoportalkalmak előtti vagy utáni kliens-csoportvezető közti megbeszélés is.

A csoportozás természetesen nem csak magából a csoportfoglalkozás megtartásából áll, az egyes alkalmakra gondosan **fel kell készülni** mind elméletben (át kell gondolni, hogy milyen elméleti ismeretek és feladatok kerüljenek alkalmazásra), mind pedig gyakorlatban (a foglalkozás előtt gondosan össze kell készíteni a szükséges eszközöket, tárgyakat, hogy ne a fogvatartottak előtt kelljen kapkodni). Továbbá **minden egyes alkalom után szükséges elemezni a csoporton történt eseményeket**, a tapasztalatokhoz igazítani a tréning további menetét. Javasolt, hogy a csoportvezetők rendelkezzenek a **„nem várt” szituációk kezelésére** szolgáló gyakorlatokkal, ill. „jégtörőekkel”, hogy legyen a tarsolyban egy-egy semleges, akár logikai játék, amely az adott helyzetben megoldást nyújthat.

A foglalkozások megvalósítása során a lehetőségek teljes kiaknázása mellett is több bv.-ben kevésnek bizonyult mind a csoportalkalmak száma, mind a rendelkezésre álló időkeret. Néhány foglalkozás esetén a csoport összetételének változása nehezítette az egyes alkalmak egymáshoz kapcsolását, így nem volt mindig kellően biztosított a folyamatosság. Emellett számos olyan „bv.-s ok” elképzelhető, amely vagy egy adott csoportalkalmat, vagy a teljes csoportfolyamatot is félbeszakíthatja. A bv. munkatársaival közösen érdemes gondolkodni a fenti kihívások megoldásán.

Példaként három csoportfoglalkozás-típus rövid leírása a 21. sz. mellékletben található.

## **Szabadultak közfoglalkoztatásába vonásának elősegítése**

A büntetés- végrehajtási intézetből szabadult emberek társadalmi integrációja nem valósítható meg a foglalkoztatás, a munkaerő-piaci integráció nélkül. Össztársadalmi érdek, hogy a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult emberek társadalmi integrációja megvalósuljon.

A büntetés-végrehajtás intézményeinek reintegrációs programja felkészíti a fogvatartottakat a munkaerő-piacra való belépésre, segíti a szocializációs képességek elsajátítását, ösztönzi a pszichológiai és viselkedésbeli változásokat. A fogvatartottakkal történő gondozási folyamat már a bv. intézetben megkezdődik, azonban nem ér véget a szabadulás időpontjában. A szabadult fogvatartottnak lehetősége van szabadulását követően utógondozási folyamatban részt venni.

A büntetés-végrehajtás falai közül szabaduló potenciális munkavállalókkal szemben nincs meg a bizalom, illetve érvényesülnek negatív sztereotípiák.

Jelentős hányaduk a foglalkoztatás szempontjából a legaktívabb életkorban van, azonban szakképzettségük és munkabírásuk nem kielégítő, és munkaerőpiacon sem képesek tájékozódni.

Ahhoz, hogy a munkaerő-piacon történő elhelyezkedést elő tudjuk segíteni, az oktatásban, képzésben, szakképzésben való részvételi lehetőségeket is fel kell térképezni, valamint a területen aktuálisan elérhető munkalehetőségeket, beleértve a közfoglalkoztatást is. A büntetés-végrehajtási szervezetnél a börtönpártfogás rendszere látja el ezt a tevékenységet.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a fenti célok elérését az alábbi tevékenységekkel biztosította:

- Együtműködés kialakítása a Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási Stratégiai és Koordinációs Főosztályával a szabadultak munkaerő-piaci reintegrációjának elősegítése érdekében.

- A fenti együtműködés keretében a közfoglalkoztatás elősegítése érdekében a pártfogók rendelkezésére bocsájtották országos szinten a kapcsolattartók névsorát.

A munkaerő-piaci reintegráció érdekében a fenti együtműködés keretében az információhiány megakadályozása érdekében a közfoglalkoztatás elősegítése érdekében a helyi kapcsolattartók névsorát a pártfogók rendelkezésére bocsájták országos szinten

- A BvOP szervezésében a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők szakmai nap keretében kaptak tájékoztatást a közfoglalkoztatásról.

- A szabadultak elhelyezésének elősegítése érdekében a helyi büntetés-végrehajtási intézetek együtműködési megállapodást kötöttek a kormányhivatalok Foglalkoztatási Főosztályaival. (minta 22. sz. melléklet) A bv. intézetek együtműködési megállapodásai helyi szinten kerülnek megkötésre, a szervezetek között kialakult együtműködési lehetőségek ebben kerülnek rögzítésre. A megállapodások tartalmazzák a rendszeres egyeztetést, munkakapcsolat fenntartását, a Foglalkoztatási Főosztály zavartalan bejutását az intézetbe, szakmai látogatásokat, tájékoztatásokat.